

V R T E C

Časopis s podobami za slovensko mladino s prilogo „Angelček“.

Štev. 8.

V Ljubljani, dne 1. avgusta 1913.

Leto 43.

Slovo od domovine.

Mnogo grenkih solz sem že
pretočil,
ker ločiti moram se odtod —
ljubi oče moj se je odločil,
da nastopimo od doma pot.
Danes, dom, zapuščam te;
bom-li kdaj te videl še?
Z Bogom, z Bogom mili kraj,
nas ne bode več nazaj.

Bóдите pozdravljene, cvetice,
vrta mojega najlepši kras!
Nikdar več ne bodo te ročice
v vročih dnevih zalivale vas.
Z Bogom cvetke moje ve,
v daljni kraj pot moja gre;
z Bogom, kličem vam v slovo,
lepih dni vam daj nebo!

Z Bogom polja, z Bogom vi cvetovi,
kjer v pomladnih dneih sem
vence vil,
z Bogom gaji, senčni vi lesovi,
kjer sem v vročih dnevih se hladil.
Gora, tihi log in dol,
vas ne vidim več nikol!
Z Bogom kličem vam sedaj,
lepih dni nebo vam daj!

Z Bogom, kličem žalostno vsem
z gore,
da v nižave sliši se moj glas;
nikdar več ne bom tu gledal zore,
zdaj te zadnjič gledam, rodna vas!
Vse okrog je že mračno,
meni v srcu je hudo.
Z Bogom, z Bogom, ti moj dom!
Zabil te nikdar ne bom!

Hoffmann von Fallersleben — Fr. Ločniškar.

Ko je bil ded še mlad . . .

Cvetko Slavin.

I.

U samoti je stala hiša, onkraj Save. Kraj nje se je pričela takoj strmo dvigati gora, le tupatam porastla z debelimi bukvami in vitkimi smrekami. Sredi jelš in vrb je zelenelo malo polje; bilo je last one hiše. Široka, mehka trata kraj hiše in pólég prostoren hlev, kjer je stalo vedno nekaj repov — to je bilo celo domovanje. A v tem domovanju so živeli srečni ljudje; daleč proč od sveta so živeli in zato so bili srečni. Komaj enkrat v tednu so videli človeka iz sosedne vasi, da je prestopil ozko brv in prišel malo povasovat h Kekljevim v samoto. Drugače pa so živeli samizase in so se ljubili med seboj. Zato pa so bili srečni, in božjega blagoslova jim ni manjkalo.

Na strmih Rebrih, visoko tam gori nad hišo, je pasel vsak dan koze in ovce mali Matevž. Dasi je bil star komaj dvanajst let, vendar je bil že močan, da bi se ne bil ustrašil niti volkov, ki so se potepali takrat nad Srednjim vrhom. Ko je dremal Matevž ob večerih v podstrešju, je slišal visoko gori neke glasove, ki so bili podobni pasjemu lajanju. Poslunil je natanko in je zamrmral samsebi:

»Volkovi so . . . Nad Srednjim vrhom se podijo in lakota jih preganja.«

Tako je mrmral Matevž, a niso se mu ježili lasje. Mirno se je pokrižal in izmolil večerno molitev. Potem je pa zaspal in neprijetnih sanj ni bilo k njemu.

Ko se je zaskoval dan, se je Matevž prebudil in pomencal zaspane oči. Stopil je potem dol v hlev, kjer so ga že klicale z glasnim beketanjem in meketanjem ovce in koze. Odprl je stajo, in drobna živinica se je gnetla okrog njega. Lizala mu je roke in ga gledala prijazno.

»Pribite ovce to, o, ti šmentane koze!« se je razhujal Matevž. A vendar se je smejal veselo in zadovoljno. Oj, ta živinica! Za očetom in materjo mu je vse na svetu ta živinica, ki se gnete zdaj okrog njega. Skoro da ga podró! Ta pribiti oven z zakrivljenimi rogovi se je zagnal kar v njega, da je omahnil in se ujel šele ob jaslih.

»Da bi te volk, ti zvitorogec!« je zavpil Matevž in zažugal s pestjo. Pogledal ga je oven neumno in zabeketal. Zasmel se mu je Matevž; za roge ga je pograbil in popeljal vun iz hleva. Usule so se za njim ovce in koze in so odbrzele proti strmim Rebrim.

Glej, na vežnem pragu pa že stoji zlata mamica. Polno torbico drži v roki in pastirsko palico. Matevž si vrže torbo na ramo in zagrabí za palico. Mamica ga pokriža in mu vošči: »Bog ti daj srečo, Matevžek!« — In še pristavi: »Dobro varuj čredo pred risom in volkom. Matevžek, ris čepi na drevesu, volk pa preži izza grmovja . . . Bog te čuvaj obeh.«

In mamica je izgínila v veži. Matevž pa se napoti veselih korakov proti Rebrim. Veselo pesem zaživžga, ko stopa za svojo čredo po rosnih

tleh. Debele kaplje vise na bukovih listih in na mirnih rožicah po tleh. Nebo je čisto-jasno — samo na vzhodu se žare kakor škrlat rdeče meglice. Oj, solnce prihaja iz devete dežele; blizu je že in kmalu se bo prismejalo z veselim obrazom čez sinjo Baščico. In takrat se bodo nasmejale vse gorske doline. Sive, resne gore se bodo nasmejale in zelena polja in temni lesovi. Nasmejali se bodo vsi, in Matevžu se bo nasmejalo mlado srce. In vse bo veselo in vse bo prepevalo z Matevžem radostno pesem...

Precej visoko je že dospel Matevž. Zelena tratica je tu in žubori bister studenček. Matevž sname klobuk z glave in se umije. Potem pa sede na kamen in vzame iz torbice kos črnega kruha. Naje se in se napije bistre studenčnice. Takrat pa se prismeje izza sinje Baščice zlato solnce. Po polju, po gozdovih zaiskri stotisoč biserov. Glasneje zašumé tam globokodol modri valovi Save in ptičja pesem se oglasi po košatih vejah.

»O jej, solnce!« se vzradosti Matevž. »Kaj si mi prineslo iz devete dežele? Pri zlatem kralju si bilo in pri zlati kraljičini v gosteh. Ali si mi prineslo cekin, da si kupim orgljice na sejmu? Snci sem ti naročil, pa si pozabilo. Solnce, ej, solnce!«

A nasmejale se je Matevž samemusebi in svojim neumnim mislim. Takrat pa se je oglašil daleč, daleč tam pri fari jutranji zvon. Komaj ga je bilo môči slišati tu na daljnih in strmih Rebrih. A slišal ga je Matevž in je pokleknil. Molil je jutranjo molitev in gledal s pobožnimi očmi proti modremu nebu. Med tem pa so se bile razkropile ovce in koze že visoko nad njim. Pobral je Matevž svojo palico-štekljarico in je plezal kvišku za živino. Visokogori se je vsedel na skalo in je gledal v dolino. Vse polje je bilo polno pridnih kmetovalcev; bohотно so zorele ravne njive. Iz dimnikov vaških hiš pa se je dvigal sivkast dim in po beli cesti je drdral tupatam kak voz.

Dolgo je gledal Matevž v dolino. Solnce je žarelo in grelo čimdaljebolj in Matevž je začutil njegove žarke na svojem hrbtu. Stopil je pod košate bukke in se je vsedel na travo. Lepo se je pasla živina okrog njega; posebno pridna je bila ovca Belka — ta je bila njegova last. Za tisoč cesarskih dvajsetic bi je ne bil dal Matevž nikomur, pa najsi bi mu jih ponujal sam kraljevič iz devete dežele. Od nog do glave bi ga premeril, pa bi mu pomigal z roko: »Ne dam ti je! Le kje drugje si kupi drugo — a Belke ne dam, oj, kraljevič devete dežele.«

Žalosten bi odšel kraljevič iz devete dežele domov, — tako je mislil Matevž — in tam bi pravil svoji mami: »Belko ima Matevž, krasno ovco. Tisoč cesarskih dvajsetic sem mu ponujal, pa Matevž me še prijazno pogledal ni, ta preklicani Matevž!«

Zasmejal se je Matevž tem krasnim mislim. Poklical je svojo ovco, in glej — dvignila je Belka glavo in je prihitela k njemu. Božal jo je Matevž po belem čelu in ji govoril prijazno:

»Belka, oj, ti preljuba Belka! Kraljevič iz devete dežele je bil pri meni. Zlato krono je imel na glavi in oblečen je bil v baržunasto obleko. Lepo je govoril in mi ponujal zate tisoč cesarskih dvajsetic. Povabil me

je v deveto deželo, da postanem tam tudi jaz kraljevič, če bi hotel tebe prodati. Pa sem premeril kraljeviča od nog do glave, pa sem se mu zasmejal. In žalosten je odšel kraljevič in se jezil name, češ: Ta preklicani Matevž!»

Veselo se je zasmejal Matevž in božal svojo Belko. Ovca pa je stisnila glavo ob njegove prsi in je zabeketala veselo. Naposled jo je pa odrinil Matevž od sebe in ji rekel:

»Lačna si, Belka. Le pojdi, pa se napasi, ker trava je tu sočna in polna svetlih biserov.«

Ubogala ga je Belka in se odstranila. Zadovoljno je mulila travo in je pogledala tupatam na svojega pastirčka, ki je ležal na trati. Matevž je gledal v nebo in ugibal, kdaj bi priplaval tja, ako bi si napravil peroti. Iz teh misli ga je pa vzdramil lahek šum sredi bukovih vej. Pazno se je ozrl tja, pa ni zapazil nič.

»Kos je bil, pa je poletel navzdol,« je pomislil. A vendar ni nehal cpazovati tistih vej. Ostreje je premotril vsako vejico in glej — ob deblu se je tiščalo nekaj nepremično in tiho. Zapazil je dvojne svetlih in velikih oči, ki so strmele naravnost na njegovo Belko.

»Mačka je,« je dejal Matevž samsebi. »Iz vasi je prišla, pa preži tu na ptice.«

Toda takoj se je premislil. To pa ni mačka, kajti prevelika je, domača mačka ni nikoli tako velika. Ugibal je Matevž dalje in gledal neprenehoma gor na vejo. In naenkrat se mu je zasvetilo v glavi in mraz ga je stresel.

»To je pa ris... kakor gotovo sem jaz Matevž — to je pa ris.«

Zazeblo je Matevža po vsem životu in k sebi je stiskal svojo palico-šteklijarico. Toda kmalu ga je minul strah in kri se mu je pomirila. Mirno je ležal na tleh in ni se zganil ne za trenutek. Nepremično so mu strmele oči v divjo zver in misel za mislijo se mu je rodila v glavi.

Tuintam je prišel iz doline človek iz vasi k njegovemu očetu. Tonono je govoril in se je kaj pritožil. O risu je včasih kateri govoril, kakó daví živino góri na planini pod Baščíco. Kakor strela pridrvi, podavi jagnjeta, jim izpije kri in izgine spet. A nihče mu ne more do živéga. Kakor volkodlak je: strah pred njim, a za njim groza. Oj, da bi ga zadela roka, da ne bi moril več drage živine! A ves trud in zvijača je zaman. Prikaže se volkodlak-ris, kjer se ga človek najmanj nadeja, in izgine, da ni več sledu za njim.

Tako je potožil tainoni vaščan pri Kekljevih. Žalosten in nesrečen je bil mnog pčesestnik, ker mu je poklal volkodlak že toliko živine. Zvesto je poslušal Matevž tako pripovedovanje in ga vlekel na ušesa. O, da bi se drznil volkodlak napasti njegovo živino! Za vrat bi ga zgrabil in zadavil bi ga, da ne bi dihnil niti enkrat več. V vas bi prinesel volkodlaka in bi ga kazal, rekoč: »Za vrat sem ga zgrabil, pa ni trenil ničveč...«

Pa glej — zdaj pa čepi tam na veji in njegove žareče, krvoločne oči strmijo naravnost na Belko. Tisoč cesarskih dvajsetíc je ponujal

kraljevič devete dežele Matevžu za Belko — a ta volkodlak si jo pa misli prisvojiti zastonj! Ne boš, risek! Veverice pojdi strašit, pa pusti Matevža in njegovo Belko! Kaj strmiš in so ti oči pohlepne, ti risji volkodlak?

Na tihem se je zasmel Matevž. Krepko je stisnil palico-šteklijarico in se pripravil za skok. A vendar je ležal še na tleh in ni se genil. Nepremično je zrl risa in oči se mu niso premaknile.

Hipoma pa je skočil ris na tla in v enem samem skoku je bil za vratom Matevževe Belke. Preplašena je zabeketala uboga ovca, ko je začutila ostre kremplje, in ni vedela, kako bi se branila. A že v tistem hipu je priskočil Matevž. Z obema rokama je zgrabil palico-šteklijarico na sredi in jo zabodel z ostro ostjo risu v prsi. Zapihal je volkodlak in se okrenil na Matevža. Spustil je ovco in zagrabil z zobmi palico. Matevž pa ga je prevrnil na tla in tiščal krepko. Pihal in renčal je ris in otepaval z nogami in z glavo okrog sebe — a vse zaman. Matevž ga je pritiskal k zemlji z močnimi rokami in ni se utrudil.

Še nekaj časa je otepaval ris okoli sebe, potem pa je onemogel. Mirno je ležal na zemlji; le tupatam se mu je streslo telo, kakor bi se hotel s silo otresti smrti, ki ga je tiščala na zemljo. Matevž je izpustil palico in se je globoko oddahnil. Gledal je pojemajočega risa in se je smehljaj zadovoljno.

»Kaj si hotel Belko zastonj, o ti volkodlak?« je govoril. »Rajši bi jo bil dal kraljeviču devete dežele za tisoč cesarskih dvajsetic. Lahko bi si kupil zdaj gradič na zelenem holmu. — Pa si jo hotel ti zastonj, pa si jo izkupil — hi hi hi.«

Smejal se je Matevž. Toda takrat se je domislil, da bo Belka gotovo ranjena. Poskočil je v goščavo, a glej — na trati je ležala Belka in ga je gledala prestrašeno. Pobožal jo je Matevž in jo pogledal na vrat. Košček volne je bilo tam krvave, a drugega ni bilo. Samo prestrašila se je revica tako, da se je sesedla v grmovju na tla.

»Rešena sva, Belka,« ji je rekel Matevž prijazno. »Rešena je vsa dolina volkodlaka. Midva sva ga udušila, kaj, Belka?«

Pogledala je Matevža Belka in vstala, kakor bi ji bile Matevževe besede pregnale ves strah. Še enkrat se je potresla, potem pa je pohitela za sestricami, ki so se pasle že visoko na Rebrih. Mirno se je pasla potem in je pozabila na ves strah.

Matevž se je pa napotil nazaj na trato in je stopil pred risa. Nič več se ni genil volkodlak. Oči so mu bile široko odprte in iz ust so mu režali ostri zobje. Previdno je potegnčil Matevž palico iz nje — curek krvi se je ulil iz rane, a ris se ni genil več.

»Preč je, popolnoma preč,« je dejal Matevž in sunil z ного mrtvega roparja. Jazen je bil Matevž nanj, ker mu je hotel ukrasti ljubo Belko, ker je poklal že toliko živine po planini pod sinjo Baščico. Oj, to bodo zdaj gledali ljudje, ko izvedo, da je ubil on s palico-šteklijarico volkodlaka! Nasmihali se mu bodo: »Matevž, oj, ti korenjaški Matevžek!«

Matevž pa se bo branil in jim odgovarjal: »Hm — čemu pa je napadel mojo Belko? Miren naj bi bil, saj je vedel, da se ga ne bojim.«

Mislil je tako Matevž na Rebrih in najrajši bi bil takoj pognal živino domov. A bal se je očeta. Kaj za to, če je pobil risa! Pograbili ga bodo oče za lase, pa mu bodo rekli jezno: »Živino bi bil pasel naprej, da ne bo zdaj lačna dirjala po hlevu. Zvečer bi bil lahko kazal tistega svojega risa okrog...«

Tako si je mislil Matevž in je ostal do večera na strmih Rebrih, dasi mu je bilo težko. Ko pa se je skrilo solnce gori za Vitrancem, je sklical svojo čredo. Podil jo je pred sabo v dolino, na hrbet pa si je natvezel mrtvega risa. Veselo vriskajoč je skakal s skale na skalo in je prišel kmalu domov.

Stala je mamica na pragu in je pričakovala Matevža. Stopil je deček moško prednjo in je vrgel risa na tla. Sklenila je mamica v začudenju roke in je gledala mrtvega volkodlaka. Pobožala je potem Matevža in ga vprašala:

»Pa kako si ga? Pa ti si ga?«

Nasmejal se je Matevž in je odvrnil: »Jaz sem ga, mamica. S to palico sem ga — glejte, še zdaj je krvava.«

Poklicala je mamica očeta. In prišel je oče iz hleva in je pogledal mrtvo zver. Pogledal je pa tudi Matevža in je samo zakašljajl: »Hm...«

Drugega pa ni rekel nič.

Obesil je Matevž volkodlaka pred hišo na hruško. Izvedeli so ljudje o tem, pa so prihajali čez Savo, da pogledajo roparja. Zadovoljno in veselo so se smehljali; saj so vedeli, da bo imela živina zdaj mir. Stopili so potem v Kekljevo hišo, kjer je sedel za mizo Matevž in večerjal. Na dolgo jim je moral pripovedovati vse o svoji Belki in o palici-štekljarici. Rad je pripovedoval Matevž; saj se mu je srce kar smejalo v srečni zadovoljnosti.

In ljudje so šli potem nazaj čez ozko brv. Marsikdo je pokašljeval: »Hm...« Obrnil se je k sosedu in mu je rekel: »Saj pravim — ta Matevž! Buzarona — kavka — saj pravim...«

Prišli so ljudje v vas in so pripovedovali na domu o Matevžu in o mrtvem volkodlaku...

(Dalje prihodnjič.)

Hrček.

Václav Kosmák — Jožef Gruden.

Gotovo poznate vsi hrčka, srditega, nadutega tihotapca, ki si izkoplje svoj brlog najrajši na rodovitnih njivah, kjer ni svet preveč trd, ne peščen in ne prhek, ampak suh in stanovitven.

Enkrat sem šel preko polja po meji. Bilo je ravno ob žetvi. Solnce je bilo že zašlo za gozd. Na nebu je gorela večerna zarja. Iz dalje se je razlegalo petje vračujočih se ženjic. Polje je krogičkrog dihala oni duh, ki ga je že stari Izak slavil, rekoč: »Glej, duh mojega sina je kakor duh polne njive, katero je Gospod blagoslovil!«

Večerni hlad je krepčal od vročine uvelo rastlinstvo; krepčal mi duha, ki je onemogel od dnevne soparice. Dobro mi je del ta večerni hlad, pa sem šel kakor nekoč veliki nemški pesnik Goethe, ko je pel:

»Po gozdu šel sem
kar tja v en dan...«

Pa ko tako brezskrbno koračim po meji in se naslajam ob večerni krasoti, kar nekaj zahrči tik mene. Pogledam, evo ti — star hrček stoji pred menoj na zadnjih nogah. Brke se mu ježijo kakor psu, oči mu gore od jeze in z zobmi škriplje in seka kakor divji.

Zasmejal sem se. »Oho, revše malo, alí bi me rado v strah nagnalo? E, kaj pa šel! Ne bom dejal, ako bi imelo toliko moči, kolikor imaš korajže!« In nato sem zamahnil samo v šali po ljubkem hrčku. Preden pa sem se nadejal, je planila živalca proti meni, zagrizla se mi v obleko ter me je začela v nogo neusmiljeno škrabati.

Tedaj sem se pa ustrašil prav zares. Začel sem udrihati s palico po njem, pa vse zastoj. Hrček ni odnehal. K sreči me je pa došel grajski hlapec z motiko v roki: »Stojte no, vam bom jaz pomagal,« mi je zaklical. »Ko se enkrat ta potepuh zagrize, ne izpusti, rajši se dá ubiti!«

Oplazil ga je potem z motiko po glavi in hrček je obvisel mrtev na moji suknji.

»Ti malopridneži so kakor stekli,« je povzel hlapec. »Glejte no, mrtev je že, pa le ne izpusti. Stojte, ga bom odtrgal.«

Pa je pazljivo pogledal po tleh okoli sebe. »Aha, tukaj ima svoj brlog. Poglejva, če ima kaj dosti žita notri.« In začel je kopati.

»Ne razkopavajte mu dupla, mogoče ima notri mlade.«

»Ne, jih nima! To je samec, in vsak hrček živi sam zase. Tovariša ne trpi. Tudi samica ne trpi dolgo mladih okrog sebe. Čez štirinajst dni jamejo mladiči grebsti, in toliko da stara to vidi, pa jih že iztira iz svcjega dupla, da se sami živé.«

»Odkod to veste?«

»Naš gospod ima tako veliko knjigo o samih živalih. Tam se neki vse to bere. Oni dan nam je to pravil in nam naročil, naj slehernega hrčka ubijemo. Ti tihotapci delajo grozno škodo. Počakajte malo, bomo kmalu videli.«

Hlapec je kopal globlje in globlje, pa izkopal približno meter globoko jamo. Tam sva prišla na dva liki jajcu okrogla, zgoraj obokana hrama. Eden je bil manjši, drugi pa večji. Manjši je bil nastlan z mehko slamo.

»V tem je hrček spal,« mi je pojasnjeval hlapec. »Ta malopridnež rad leži na mehkem. — A glejte, ta hodnik tukaj drži pa v njegovo žitnico.«

Začel je kopati iznova in kmalu dokopal še do večjega hrama, polnega različnega žita.

»Tak tukaj imava to. Poglejte, toliko si nanosi samo eden — tega je več nego za en mernik. Pomislite torej, ko bi bilo na tej njivi tukaj dvajset hrčkov, pa bi znosili v svoje hrame čez dvajset mernikov. In koliko škode delajo vrhutega! Pa naj jim prizanašamo!«

»E, kaj toliko požre en hrček čez zimo?« sem se čudil.

»No, pa še zadosti bi ne bilo, ko bi pozimi ne spal,« mi je pravil hlapec. »A toliko da zavlada oster mraz, pa se ti zvije v svoji spalnici in leži skozi celo zimo pred svojo kaščo kot mrtev — kakor lakomec ob svojem zakladu. No, pa z Bogom, lahko noč; moram spešiti domov; sem se že tako dosti zakesnil.«

»Lahko noč — pa hvala,« sem se poslovil od hlapca. — »Kakor lakomec ob svojem zakladu,« — te hlapčeve besede mi kar niso hotele iz glave. Premišljeval sem dolgo o tem in spoznal, da so v istini ljudje, ki so podobni nevoščljivemu, zlobnemu, požrešnemu hrčku.

V tolmunu.

Povest iz živalskega življenja. Spisal A. Š.

I.

Rak je legal na zemljo in izza hriba je priplaval blede mesec. Slabo so razsvetljevali njegovi motni žarki mirno dolinico in daleč naokrog ni bilo čuti nobenega glasu. Ob vznožju hriba je žuborel gorski potoček, hitel naprej med kamenjem, se zadeval ob ozko strugo in njegovo enakomerno šumljanje je kaj prijetno motilo nočno tihoto. Ljudje so zaklepali in zapirali hiše ter se spravljali k počitku. Ptice so potihnile in dremale v duplinah, v vodi pa, v šumljajočem potočku se je pričelo tedaj šele pravo življenje.

Vélíki rak Košar je nestrpno pomigaval z dolgími, ščetinástími típalnicami in jih molil daleč vun iz svojega skrivalíšča. Mučno se mu je že zdelo čepeti ves božji dan v tej blatni, s kamenjem zavarovani luknji. Trdo glavoprseje mu je skoro že odrevenelo in komaj, da je še čutil svoj členasti, plavuti podobni rep. Vrhu tega mu je še glasno krulil prazní želodec in ga opozarjal, da si bo treba kaj poiskati za prigrizek. Že parkrat se je pomaknil z nogami malo naprej iz luknje, krilil po vodi z dolgími típalnicami, pa vohal z njími, škilil semintja z nasajenimi očími; a še vedno

Katero evangelijsko priliko nam kaže ta slika?

se mu ni zdelo varno, pa je zlezal spet oprezno nazaj v luknjo. Vedel je dobro, da hodijo zvečer vaška dekleta po vodo na tolmun, in kar mraz ga je pretresaval, ko se je spomnil, kako je izginil brez sledu oni dan njegov sosed, orjaški Tipalničar, ki je slovel po svoji moči in predrznosti. — Tipalničar je bil poglavar račjega okraja in vsi podložni so globoko žalovali za njim. Ko so mu volili namestnika, ki naj bi skrbel v bodoče za javni red in mir in vodil razsodbe in druge vodilne posle, je bil enoglasno izvoljen najstarejši v okraju, namreč on, modri Košar. Tedaj se je bil zahvalil za izkazano mu čast, obljubil delati za občni blagor račjega rodu, in danes je imel prvič priti kot poglavar med svoje podanike. Umevno torej, da se je bal za svoje življenje in se ni hotel izpostavljati nevarnostim, pa je ždel rajši malo delj časa v blatni luknji.

Ko se je po Košarjevih mislih pomirila okolica; ko je izginila vsaka nevarnost, tedaj se je pa odločil, da zapusti svoj dnevni stan. Oprl se je z nogami v mokra tla, povohal še enkrat temeljito s tipalnicami, razprostrl svoje močne škarje, pa lomastil počasi iz luknje. Tupatam je malo postal, da se prepriča, ali je res vse varno, potem je pa lezel zopet naprej po drobnem kamenju.

Zunaj v vodi je bilo že živahno življenje. Raki, vsake velikosti, so že hodili pod bistro vodo in iskali hrane. Vmes so pa švigali mladi rakci in se nagajivo poigravali. Ako jih je kak starejši in večji rak svarilno pogledal; ali ako je celo ogorčen nad njih razposajenostjo izkušal koga doseči s svojimi škarjami, tedaj so zbežali prestrašeni v materino varstvo. Tam so se oprijemali in mirovali v varnem zavetju, dokler jim je to dala njih mladostna žilica; nato so pa plavali zopet zadenjsko po vodi in postajali med kamenjem. Tupatam je tičala skupaj večja množica starejših rakov in se živahno pogovarjala o dnevnih novicah. Matere so se pa ukvarjale z mladiči, jih učile lepega vedenja, kazale, kaj služi v hrano in kaj ni užitno. Pripovedovale so jim toinono in jim dajale dobre nauke za življenje. Srednje veliki raki, ki so pričeli pravkar samostojno življenje, so pa lazili deloma semintja in hrustali vodne rastline ali manjše živalce, deloma pa postajali in se pomenkovali.

Ko je dospel med to gručo svojih podanikov poglavar Košar, je naenkrat prenehalo vse vrvenje in blebetanje. Tisti, ki so si ravno tešili glad, so za hipec prenehali in se spoštljivo obrnili proti Košarju. Matere so pa poklicale mladičke in jih sprejele zopet v svoje varstvo; možaki pa so korakali Košarju naproti in ga pozdravljali. V znak sloge in prijateljstva so stikali skupaj tipalnice, kakor da si podajajo roke. In Košar je izpregovoril z močnim glasom:

»Da ste mi zdravi, možje, stebri našega rodu!«

Nato je izpraševal vsakega posameznika, kako se počuti, kaj mu manjka in česa si želi. Mirno je poslušal prošnje in pritožbe, tolažil in obljubil, da bo ukrenil vse potrebno.

Ko je bilo vse to pri kraju, se je poglavar oddahnil in odkorakal proti levemu bregu potoka, kjer je pustil preteklo noč na peščini še lep

kos okusnega polža. Izvlekel ga je s škarjami zopet v vodo h kraju in videlo se je, da mu gre dobro v slast. Saj je bil pač že potreben okrepčila! Tudi ostali raki so hrustali vsak svojo večerjo, kar je pač kdo našel. — Nekako mirno je postalo v vodi in samo šumenje valov si čul iz potoka.

II.

Pretrsljiv krik mater je naenkrat prekinil ta mir. Naznanil je, da se bliža nevarnost. Večji raki so udarili parkrat z repom naprej in izgínili vsled odboja — kot bi trenil — v svoje luknje. Manjši so pač vedeli, da se njim ni toliko batí, ker so še premajhni za hrano raznim sovražnikom, a so se vseeno poskrili pod kamenje in radovedno molili vunkaj svoje brkice. Marsikdo starejših pa se je tako prestrašil, da v naglici ni mogel najti svojega navadnega skrivališča, pa se je zaril vsaj za silo med travo, ki je rastla ob obeh straneh struge in štrlela v vodo. Seveda so zelo slabo izbrali. Zunaj se je namreč prikazala človeška postava, se pripognila v vodo in pričela stikati ob kraju potoka. Dve močni roki sta sežali pod ruševino in kamenje, tipali po blatnih luknjah in dosegli marsikaterega raka, ki se je strahu skoro onesvestil. Tisti, ki je mogel, se je zaril dalje v blato svoje luknje in zaščitil vhod z močnimi škarjami prednjih nog. Vse je trepetalo in nihče izmed vodnih prebivalcev ni znal prav tolmačiti, kaj se godi v potoku. Voda je postala kalna in rakom skoro ni bilo moč dihati, ker jim je zašel droben pesek med škrge. Čepeli so kakor pribiti v svojih luknjah in nihče se ni ganil. To je trajalo precej časa — dokler se ni začela voda zopet čistiti.

Prvi, ki si je zopet upal malo pokukati iz svojega skritega gnezda, je bil izkušeni in splošno priljubljeni rak Potočnik. Ta je bil velik orjak, temnozelene barve. Pomnil je že tri rodove in je prestal srečno že marsikatero nevarnost. V hudem boju z vodno roparico vidro je izgubil prvo levo nogo s škarjami, pa mu je pozneje nanovo pognala. Seveda je bila veliko manjša kakor desna, in nekako čudno je bilo pogledati priletneža crjaka s škarjami različne velikosti. Mlajši raki so imeli zato veliko spoštovanje pred Potočnikom in celo sam poglavar Košar je kaj rad upošteval modre nasvete Potočnikove.

Ta Potočnik je torej prvi prilezel počasi in oprezno iz svoje luknje, pogledal pazljivo okrog sebe, pa vohal in tipal. Bledi mesec, ki je dospel ravno do polovice pota na nebesnem svodu, mu je pomagal natanko razločiti okolico. Na tleh je ležalo par mlajših rakov s polomljenimi kostmi in razmesarjenim truplom. Gotovo so bili pohojeni, ker se v naglici niso mogli hitro poskriti. Dasi je bil Potočnik že priletel, ga je vendar oblila kurja polt ob pogledu na te mrtve tovariše, ki so se še pred malo časa veselili svojega življenja. Strahu in groze prevzet je odveslal ob kraju potoka proti stanovanju Košarjevemu.

Košar se je mudil baš na pragu svoje luknje in premišljeval nesrečo, ki jo je že slutil. Vedel je, da bo le težko potolažil svoje podložnike vsled zopetnih izgub in predstavljal si je v mislih veliko žalost in boleost posam-

nikov, ki so še ostali pri življenju. Ravno je hotel odkorakati proti sredini svojega kraljestva, ko zagleda Potočnika.

Izprva ni mogel ne ta ne oni izpregovoriti besedice. Objela sta se s tipalnicami in pomolčala. Njune oči so stopile še bolj vun iz globelic, in zdelo se je, da jima tekó debele solze in se mešajo z bistro vodo. Nato pa izpregovori Potočnik:

»Zopet nesreča, svetli poglavar! Huda nesreča!«

Povedal je nato poglavarju, kar je bil videl, in oba sta odplula proti sredini tolmuna. Hotela sta se najprvo prepričati, koliko dragih tovarišev je izginilo zopet za vedno, in pričela sta klicati poedinke iz njih skrivališč. Prestrašeni so se prikazovali ti in oni med kamenje in se zbirali okrog Košarja in Potočnika. Marsikoga pa sta klicala zaman. Vedela sta, kaj je z njim — da se ne povrne nikoli več.

Mladi raki so pa radovedno pogledovali izpod zavetja skrbnih mater in so dobivali prve pojme o težkem, skrbipolnem življenju. Mnogih pa ni bilo nikjer več; izginili so hkrati z materjo.

Košar in Potočnik sta odredila, da se spričo velike nesreče, ki je zadela rod, v znak žalosti in tužovanja mirno razidejo. Prihodnjo noč pa da bodo ukrenili kaj v svojo obrambo.

In vsak je stopal potrft proti svojemu skrivališču, in tišina je zavladala zopet v tolmunu.

III.

Minil je dan in nastopila je zopet temna noč.

Doli v potoku se je zopet pričelo gibati. Raki so se shajali, pozdravljali in pogovarjali. Spominjali so se z grozo pretekle noči in radovedno ugibali, kaj se je zgodilo z odsotnimi tovariši. Izmed pogrešanih, ki se včeraj niso odzvali klicanju Košarjevemu in Potočnikovemu, so našli danes samo mladeniča Lupinarja, ki se je napol mrtev komaj privlekel do svojega domovja. Ko se je ta malo okrepčal in prišel zopet k moči, so ga vsi tekmovaje obsipali z vprašanji in vsak je hotel kaj zvedeti, kje je bil in kako se je rešil, kaj je z drugimi tovariši itd. Lupinar je komaj odgovarjal na raznovrstna vprašanja. Prripovedoval je sledeče:

»Ko sem čutil preteklo noč, da je stopil nekdo tik mene v vodo, samega strahu nisem vedel, kaj storiti. Udaril sem z repom ob vodo. Toda, namesto da bi plul v svoje skrivališče, sem zašel na sipino, kjer me je kmalu prijela človeška roka. Moral sem, dasi nerad, iz vode in znašel sem se kmalu v pleteni košarici, ki je bilo v njej nekaj kopriv in drugega zelenja. Sape mi je primanjkovalo, ker so se mi škrge skoro posušile, in zaril sem se v zelenje ter čakal, kaj bo. Bilo nas je vedno več v košarici. Slišal sem prestrašene glasove svojih tovarišev, in v prsih mi je postajalo vedno tesneje. Slednjič sem čutil močan sunek — menda nas je stresel nekdo iz košare — in porabil sem zadnje moči, da uidem. Posrečilo se mi je. Izgubil sem se med travo in lomastil navzdol. Sreča zame, da sem korakal ravno proti potoku. Že se mi je stemnilo pred

cčmi, ko sem dospel do vode in si rešil življenje. Tovarišev svojih pa nisem videl več in mislim, da jih tudi ni več med živimi.«

Lupinar je končal svoje pripovedovanje. Račji rod ga je ginjen poslušal. Skoro si ni upal nihče izpregovoriti besedice. Nastala je mučna tišina.

Medtem sta pa dospela v družbo Košar in Potočnik, in Lupinar je moral ponoviti svoje pripovedovanje. Košar je nato stavil predlog, naj zapustijo vsi raki še to noč nevarni tolmun in si poiščejo novega domovja nižje doli med grmovjem, kamor zaidè le redkokdaj človeška noga. Predlog je bil z navdušenjem sprejet. Kmalu nato si videl lahko, kako je romala cela procesija rakov po strugi navzdol v svoj novi stan.

Mesec je svetil na nebu in jim razsvetljeval pot.

V tolmunu je pa postalo tiho kakor v grobu in od tedaj ni v njem nobenega življenja več.

Odsevi.

(Pesem v prozi.)

Spremil sem prijatelja, ki me je bil prišel obiskat. Lep poleten večer je bil in solnce je bilo že za gorami, ko sem se vračal proti domu. Dasi-ravno ni bilo več solnca na obzorju, je vendar žarelo celo nebo nad menoj in vrhovi daljnih gorâ so bili obdani z veličastnim sijajem. Prozorni oblaki na nebu, kot bi se kopali v škrlatnem morju, so se nalahno gibalí. Vso naravo je objemal svečan mir, vse je bilo kot vtopljeno v veličastni odsev večerne zarje. Srce in duša vidi to lepoto in jo občuduje, pero in čopič sta preslabotna, da bi vpodobila to veličastvo narave. Koliko slikarjev preteklih in sedanjih časov je že izkušalo posneti to krasoto prirode; izlili so v svoja dela vsa najlepša čustva, a dela so ostala le slaboten odsev odseva večerne zarje.

Očaran sem stal pred to sliko prirode. Splavale so mi misli dalje . . . dalje . . . tja na zaton zemeljskega potovanja. —

Prišel bo dan, ki nas bo ločil od življenja, in za nami ne bo več sledu. Ne več? — O, jasnim, solnčnim dnevom sledijo še veličastnejši odsevi večerne zarje, ki lijejo svojo lepoto nad vso naravo in vzbujajo v srcih občudovanje in hrepenenje po lepoti. In nad svetlimi, dobrimi deli tvojega življenja se bodo po tvoji smrti navduševali drugi zemljani za vse dobro in blagrovali tvoj spomin — in odsev tvojega življenja ne bo ugasnil na veke . . .

Maksimov.

Pravda.

Našo vas obkrožajo od treh strani zelo visoke gore. Vse pa kažejo svoje gole bregove. Le na eni gori je lep zelen gozdíček. Podoben je je otočiču sredi kamenitega morja, ali oazi v brezkončni puščavi. Ima skoro natančno podobo kvadrata, in videti je, da ga je moral zasaditi v davnih časih skrben gospodar.

Naše ljudstvo pa si pripoveduje o tem gozdíču sledeče: V davnih časih je bila cela gora obrastla z lepimi smrekami. Ljudje so živeli v največjem blagostanju, ker jim je dajal gozd mnogo dohodkov.

Vaščani pa so postali nevoščljivi drug drugemu. Vsak je hotel imeti več in nastali so hudi prepíri zaradi gozdov. Prestavljali so mejnike in sekali debla na tujem. Ni ga bilo sodnika, ki bi bil mogel pomiriti in sprijazniti te vaščane. Razen enega gospodarja so bili že vsi zapleteni v prepíre. Tisti gospodar pa je bil tako miroljuben, da je rajši trpel krivico, kot da bi se prepíral in tožaril.

Vaščani so iskali daleč po svetu sodnika, ki bi bil določil pravične meje. Mnogo učenih in izkušenih sodnikov je že poskusilo poravnati prepíre med temi vaščani; pa nobeden ni dosegel trajnih uspehov.

Naposled so vendar dobili v daljnem mestu starčka, ki je obljubil, da bo gotovo pomiril vaščane s pravično določitvijo mej.

Pripeljali so ga pod večer v vas. In drugo jutro so se namenili, da gredo v gore določevati gozdom meje.

Pa kako so se začudili in prestrašili vaščani, ko so zagledali zjutraj gole, skalnate bregove gorá. O gozdovih ni bilo več sledu. Samo skalovje je bilo na mestu, kjer so stala prej najlepša debla.

V tej goli, skalnati puščavi je razveseljeval oko samo en zelen otok, lep čveterokoten gozd. Po njegovi legi so ljudje takoj spoznali, da je to gozd onega vaščana, ki se ni nikdar z nikomur prepíral in tožaril.

Vsa vas je tarnala in je jokala. Mnogi niso vedeli, ali je to resnica ali sen. Iskali so po celi vasi starčka, ki jim je prišel razsojati pravdo, pa o njem ni bilo več ne duha, ne sluha. Izginil je in nihče ga ni več videl.

Zdaj so vaščani spoznali svojo krivdo. Vedeli so, da je bil ta starček božji poslanec in da je višja moč razsodila njih pravdo.

Maksimov.

Ob slovesu.

»Daj mi, mati, živo rožo,
daj mi vode žive,
daj na pot mi zlato ptico
in v spomin še svoj pogled!«

In zaplakala je mati:
Njen poljub — je živa roža,
njene solze — živa voda,
duša njena — zlata ptica,
za spomin je njen pogled.

Gnjevoš.

Deklamovanke.

7. Dobrim otrokom se dobro godi.

V gozd zgodaj zjutraj deček gre,
da bral bi jagode sladkè.

In komaj brati je začel,
vse polno jih je že imel.

A ko iz gozda vun želi,
dobiti steze moč mu ni.

»Če sanje tu me objemó —
kdo mamico tolažil bo?«

Po gozdu jokom se drví:
»Oj mamica, oj kje si ti?!«

A slednjič, ko že pade mrak,
postelje si na mah mehák.

In ptičke mu zapele so,
in sanje ga objele so.

Ko deček trdno je zaspal,
možiček mal je priskakljál.

Možiček ga iz sanj zbudi
in proti vasi z njim hiti.

Izgíne pa možic takoj,
ko vas zazreta pred seboj. —

Veselo deček v hišo gre
in zgodbo mamici pove.

In mati dé: »Vesela sem —
da delo to je božje, vem.

Otroke dobre že nebo
varuje, da jim ni hudo.

Hoffmann von Fallersleben — Fr. Ločnikar.

8. Vila.

»V tolmunu tam pod goro,«
tako je pravil ded,
»tam biva lepa vila
že mnogo, mnogo let.

Odrastlih nič ne ljubi
in tudi mladih ne,
katerim greh okužil
je dušo in srce.

Kdor čist je in nedolžen,
le ta je njen otrok,
le ta dobi premnogo
darov iz njenih rok.

Saj toliko je v gori
demantov in zlatá
kot zvezd na nočnem nebu
in peska kraj morjá.«

Tako je pravil dedek
pozimi za pečjó,
in Tonček naglo sklenil,
da k vili gre v goró.

A preden še odide,
do botra gre po svét,
kako naj prosi vilo,
da mu odklene klet.

Tam vse se sveti v srebru,
kot dedek je dejal,
in tam zlata je v kupih,
kot nima ga sam kralj.

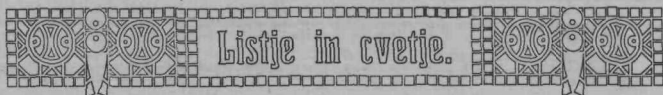
»Lepo ti je govoril
tvoj stari, modri ded,«
dejal je modri boter,
govoril dečku vnet:

»Zakladnica pa tebi
naj bođe hram Boga,
tam je še več bogastva,
kot ti ga vila da.

Le uči se in moli,
kot pridno si dozda,
pridobil s tem si bođeš
po smrti večni raj . . .

Tam videl boš lepoto,
ki ves je nima svet
in v njej boš živel srečen,
ves blaženstva prevzet . . .«

Ivan.

Modrost v pogovorih domačih in tujih.

Denar.

Kdor hoče denar imeti, se mora truditi na sveti.

Veliko denarja se izgubi, da se denar dobi. Kdor ne prejema denarja, ga ne more izdajati.

Čim več ima kdo denarja, tem več si ga želi.

Denar ni vsem ljudem prijatelj.

Kakršen je denar, tak je čar (*čarovnja*), je rekel cigan. — Kakršen denar, tako blago. — Za malo denarja malo blaga. — Malo denarja, malo dela.

Ptuj denar nikogar ne obožati.

S ptujim denarjem je lahko gospodariti.

Kdor ima preveč denarja, naj zida. — Kdor ima preveč denarja, naj se pravda.

Nov denar, stari norci.

Z velikim denarjem se malokrat vzgoje veliki ljudje.

Česar ne moreš plačati z denarjem, plačaj vsaj z zahvalo.

Denar ne pride iz mode.

Rešitev rebusa v šte. 7.

Jež in polž sta živali.

Prav so rešili: Lutschounigg Henrik, dijak v Ljubljani; Pertot Franc, učenec V. razr. na Brežini; Budja Janezek, Babič Tonek in Alojzek, Topolnik Francek, Coff Mihalek,

Vrbnjak Slavko, Čuk Francek, učenci VI. razr. pri Sv. Križu na Murskem polju; Kramar Anton, mizar v Mateni pri Igu; Javornik Katarina, učenka IV. razr. pri Sv. Lovrencu na Drav. polju; Vera Divjakova, učenka na Studencu; Pustišek Mihael, sluga, Zdole—Kozje; Titz Ivana, Ovišak Jožefa, Vogunec Antonija, Vaupotič Terezija, Filipič Franciška, Fluher Antonija, Petovar Antonija, Belec Jožefa in Lah Alojzija, učenke VI. razr. pri Sv. Križu na Murskem polju.

Odgovor na šaljivo vprašanje v šte. 7.

To vemo o otroku, ki je že umrl.

Prav so odgovorili: Tkalec Ivan in Mihael, učenca VI. razr. pri Sv. Križu na Murskem polju; Pustišek Mihael, sluga, Zdole—Kozje.

Novе knjige in listi.

Zbirka ljudskih iger. 20. snopič. V Ljubljani, 1913. Založila Katoliška Bukvarna. Cena 80 v. — Ta snopič nam podaje dve prav lepi igri: Sveti Just, za moške vloge, in Ljubezen Marijinega otroka, za ženske vloge. Prvo je spisal v laščini dr. Fr. Petronio, stolni prošt v Trstu, in prav spretno poslovenil profesor dr. Jos. Debevec; drugo pa je izvorno spisala Tončka Kovačič, tudi v lahkotnem in prikupnem jeziku. Obe igri sta primerni za društvene prireditve, zlasti zadnja za Marijine družbe in „Marijin vrtec“.

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsakega meseca in stane s prilogo vred za vse leto 5-20 K, za pol leta 2-60 K. — Uredništvo in upravnništvo Pred skofijo št. 6 v Ljubljani.